

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนและ พัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการค้นคว้าวิจัยของคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจ ทั่วไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจัดเก็บและเผยแพร่สารนิเทศ เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ประหยัดเวลา และถูกต้องตรงตามความต้องการ ปัจจุบันห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษาได้นำเทคโนโลยีสารนิเทศเข้ามาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการของ ห้องสมุดให้สามารถสนองความต้องการสารนิเทศของผู้ใช้ได้มากยิ่งขึ้น

ซีดีรอม (CD-ROM : Compact Disc Read Only Memory) เป็นเทคโนโลยีสารนิเทศ รูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถจัดเก็บสารนิเทศได้ในปริมาณมาก และสามารถค้นคืนสารนิเทศได้อย่าง รวดเร็ว ถูกต้อง และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ทำให้มีการผลิตฐานข้อมูลซีดีรอม เพื่อใช้ ประโยชน์ในด้านการแสวงหาสารนิเทศ นอกจากนี้ฐานข้อมูลซีดีรอมยังมีการปรับปรุงสารนิเทศ ให้ทันสมัยอยู่เสมอ ในปี ค.ศ. 1996 มีฐานข้อมูลซีดีรอมในสาขาวิชาต่างๆ ประมาณ 12,500 ฐาน (Nicholls, 1995: 56)

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ มีนโยบายส่งเสริมการใช้ฐานข้อมูล ซีดีรอม จึงได้นำฐานข้อมูลซีดีรอมเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นคืนสารนิเทศ (Bucknall and Mangrum, 1992) จากการสำรวจห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 180 แห่ง ในประเทศ สหรัฐอเมริกา พบว่า มีฐานข้อมูลซีดีรอมไว้ให้บริการสารนิเทศและผู้ใช้มีความนิยมใช้ฐานข้อมูล เหล่านี้กันอย่างแพร่หลาย (Budd and Williams, 1993: 530)

ข้อดีของการสืบค้นสารนิเทศจากฐานข้อมูลซีดีรอม คือ มีความรวดเร็วและสามารถสืบค้นซ้ำได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายเหมือนการค้นคืนจากฐานข้อมูลออนไลน์ เนื่องจากการค้นโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ภายในสถานนั้น ๆ (Adebonojo and Earl, 1994) การค้นคืนสารนิเทศด้วยฐานข้อมูลซีดีรอม ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 15-20 ของแต่ละปี และจากการสำรวจคุณค่าของฐานข้อมูล พบว่า ผู้ใช้ร้อยละ 60 เห็นว่าฐานข้อมูลซีดีรอมมีความจำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างมาก (Belanger and Hoffman, 1990: 154)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความพึงพอใจของผู้ใช้ในการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมจะอยู่ในระดับสูง แต่ผู้ใช้อังมีความต้องการเรื่องการสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอม (Barbuto, 1991) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ใช้งานฐานข้อมูลซีดีรอมแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะบุคคล และระดับของประสบการณ์ทั้งในด้านการใช้สารนิเทศ และการใช้คอมพิวเตอร์แตกต่างกัน การสอนการสืบค้นฐานข้อมูลจึงมีความสำคัญต่อห้องสมุด

Schultz (1990) ได้ศึกษาความต้องการของผู้ใช้ที่ห้องสมุด Kresge มหาวิทยาลัย Oakland ผลการศึกษา พบว่า ผู้ใช้ต้องการความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ก่อนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอม และบรรณารักษ์ก็มีความต้องการทราบว่า วิธีการใดที่จะใช้สอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมอย่างได้ผลระหว่างการสอนในชั้นเรียนกับการสอนแบบตัวต่อตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Azzaro (1994) ที่ศึกษาความต้องการการสอนของผู้ใช้งานฐานข้อมูลซีดีรอมที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย Ballarat ผลการศึกษา พบว่า ผู้ค้นที่ไม่มีประสบการณ์ในการใช้ซีดีรอมจำนวนร้อยละ 100 ต้องการความช่วยเหลือในขณะที่สืบค้น และผู้ค้นที่มีประสบการณ์ จำนวนร้อยละ 54 ยังคงต้องการความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์เช่นกัน ส่วนรูปแบบของการสอนที่ผู้ใช้คิดว่าดีที่สุด คือ การสอนแบบตัวต่อตัว

Dalton (1994) ได้ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศจากฐานข้อมูลซีดีรอมของผู้ใช้ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย James Cook พบว่า ผู้ใช้เรียนรู้วิธีการค้นข้อมูลด้วยตนเอง และขอความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ในการสอน หรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการค้นฐานข้อมูลซีดีรอม นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใช้มีความสลับซับซ้อน วิธีการต่างๆ ที่จะนำมาใช้ จึงควรเหมาะสมกับแต่ละบุคคล การสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมจะช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงทรัพยากรได้สะดวกในระยะเวลาอันสั้น สามารถเลือกฐานข้อมูลได้ถูกต้อง รู้จักคำสั่งภายในระบบที่เฉพาะเจาะจง และกลยุทธ์การค้น

การจัดโปรแกรมการสอนขึ้นอยู่กับแนวความคิดพื้นฐานที่ว่าผู้ใช้ควรจะรู้อะไร รวมถึงการเตรียมตัวในการเรียนของผู้ใช้ด้วย (Hanson, 1994) กลยุทธ์การค้นคืนสารนิเทศบางชนิด เช่น การใช้ตรรกบูลีน การกำหนดตำแหน่งความสัมพันธ์ระหว่างคำ และ การใช้คำค้นเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการค้นคืนให้ประสบผลสำเร็จ (DiMartino, 1995) นอกจากนี้ ผู้ใช้ยังมีความต้องการการสอนในด้านการพัฒนากลยุทธ์การค้น โปรแกรมการค้นตรรกบูลีน และวิธีการใช้เครื่องมือ (Allen, 1990)

วิธีการที่ใช้ในการสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมมีหลายวิธี ได้แก่ การใช้แผ่นปลิวแบบฝึกหัด การศึกษาดูด้วยตนเอง การช่วยเหลือในห้องปฏิบัติการ การประชุมปฏิบัติการ การสาธิต การเรียนการสอนรายบุคคล และการบรรยาย (Allen, 1990: 91) แม้ผู้ใช้จะนิยมการเรียนการสอนรายบุคคล แต่วิธีนี้จะทำให้บรรณารักษ์เสียเวลาในการให้บริการเป็นอย่างมาก การจัดโปรแกรมการฝึกหัด การจัดชั้นเรียนแนะนำฐานข้อมูล หรือฝึกเป็นกลุ่ม จะเป็นหนทางให้ห้องสมุดที่มีบุคลากรน้อย สามารถฝึกหัดผู้ใช้ให้สืบค้นสารนิเทศได้ผลเช่นกัน (Toch, 1995)

ดังนั้น ห้องสมุดจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ใช้ในการค้นคืนสารนิเทศจากฐานข้อมูลซีดีรอม ไม่ว่าจะเป็นวิธีการสอน การฝึกหัด การให้คำแนะนำ

หรือ วิธีอื่นใดก็ตาม รวมทั้งคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ด้วย เพื่อให้มีการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมอย่างกว้างขวาง และได้ประโยชน์คุ้มค่า

ในต่างประเทศ แม้ว่าผู้ใช้สามารถค้นฐานข้อมูลซีดีรอมได้ด้วยตนเอง ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาบางแห่ง ก็ได้จัดการสอนการค้นฐานข้อมูลซีดีรอม ในรูปแบบที่เป็นทางการ ดังเช่นที่ ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัย Ohio ได้มีการสอนการค้นฐานข้อมูลทางการแพทย์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 โดยการจัดโปรแกรมการศึกษาให้แก่นักศึกษา และมีการปรับปรุงการสอนเรื่อยมา จนในปี ค.ศ. 1991 ได้จัดให้มีการปฐมนิเทศฐานข้อมูลซีดีรอมแก่นักศึกษาแพทย์ใหม่ จัดประชุมปฏิบัติการซีดีรอม และ สอนทักษะการแสวงหาสารนิเทศแก่นักศึกษา (Mularski, 1993) เช่นเดียวกับที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย Oregon ได้จัดหลักสูตร “ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์” เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยสอนในชั้นเรียน บรรยายถึง กลยุทธ์ตรรกบูลีน ความแตกต่างระหว่างคำสำคัญ และการค้นศัพท์สัมพันธ์ พร้อมทั้งสาธิต และฝึกฝนกับเทคโนโลยี ซึ่งนักศึกษาพึงพอใจกับหลักสูตรนี้มาก เนื่องจากเป็นการให้คำแนะนำที่ดีสำหรับการวิจัย (Frantz, 1993)

ในประเทศไทย เริ่มมีการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอม ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 ในการให้บริการสารนิเทศทางการแพทย์ที่ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากนั้น ห้องสมุดต่างๆ ได้จัดบริการค้นคืนสารนิเทศจากฐานข้อมูลซีดีรอมเพิ่มมากขึ้น บอกรับฐานข้อมูลหลายสาขาวิชา และได้รับความนิยมจากผู้ใช้บริการ (เปี่ยมสุข ทุงกาวิ, 2534: 3) ในปี พ.ศ. 2539 ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอม โดยการสอบถามห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 14 แห่ง พบว่ามีฐานข้อมูลซีดีรอมให้บริการประมาณ 33 ฐาน และ ลักษณะการให้บริการค้นฐานข้อมูลซีดีรอมในห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐนั้น มีแตกต่างกันโดยมีทั้งรูปแบบที่บรรณารักษ์เป็นผู้ทำหน้าที่ค้นคืนสารนิเทศให้แก่ผู้ใช้ บรรณารักษ์และผู้ใช้ค้นคืนสารนิเทศร่วมกันและผู้ใช้ค้นคืนสารนิเทศด้วยตนเอง นอกจากนี้ ห้องสมุดหลายแห่งยังได้จัดบริการฐานข้อมูลซีดีรอมระบบช่วยงานเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นคืนสารนิเทศจากฐานข้อมูลได้พร้อมกันคราวละหลายๆ คนด้วย

ในกรณีที่ผู้ใช้ได้มีโอกาสค้นคืนสารสนเทศด้วยตนเอง ทำให้ผู้ใช้มีความต้องการความช่วยเหลือในการค้น ตลอดจนการพัฒนากลยุทธ์การค้น ห้องสมุดบางแห่ง จึงจัดบริการในด้านการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมแก่ผู้ใช้ ซึ่งแต่ละห้องสมุดมีวิธีการสอนแตกต่างกัน งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาถึง สภาพการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมแก่ผู้ใช้ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ วัตถุประสงค์ในการใช้และความต้องการการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมของผู้ใช้ ตลอดจนปัญหาในการสอน ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการจัดการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ อีกทั้งยังใช้เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดอื่นๆ ในการจัดการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. การสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมแก่ผู้ใช้ห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ ในด้านวัตถุประสงค์ วิธีการสอน เรื่องที่สอน และปัญหาในการสอน
2. วัตถุประสงค์ในการใช้และความต้องการการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมของผู้ใช้ห้องสมุด ในด้านวิธีการสอน เรื่องที่ต้องการให้สอน และปัญหาที่ประสบ

สมมติฐานในการวิจัย

1. ห้องสมุดส่วนใหญ่มีการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมแบบตัวต่อตัว และส่วนใหญ่สอนวิธีการค้นฐานข้อมูล
2. ความต้องการการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอมของผู้ใช้แตกต่างกันตามสถานภาพของผู้ใช้และวัตถุประสงค์ในการใช้
3. ห้องสมุดส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่อง ขาดแคลนบุคลากรในการสอนการให้ฐานข้อมูลซีดีรอม ส่วนผู้ใช้ส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่อง ไม่เข้าใจวิธีการค้น

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเสนอการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมจากห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐที่ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. หัวหน้าห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 14 แห่ง
2. ผู้ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอมของห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง จากผู้ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอมของห้องสมุดแต่ละแห่ง ในภาคต้น ปีการศึกษา 2540 (เดือนมิถุนายน - กันยายน 2540) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในอัตราร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอมเทียบจากจำนวนผู้ให้บริการ ในภาคต้น ปีการศึกษา 2538 แต่ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างของห้องสมุดแห่งใด น้อยกว่า 10 คนให้ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 10 คน ดังนั้นจะได้กลุ่มตัวอย่างของผู้ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอมทั้งหมดรวม 428 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในเรื่องการให้บริการซีดีรอม และสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอมในห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ
2. สร้างแบบสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับหัวหน้าห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ

- ข้อมูลเบื้องต้นของห้องสมุด ได้แก่ ชื่อห้องสมุด ฐานข้อมูลที่มีให้บริการ
- การสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอม ในด้านวัตถุประสงค์ วิธีการสอน เรื่องที่สอน และปัญหาในการสอน

ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับผู้ให้บริการฐานข้อมูลซีดีรอม ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ

- ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ หน่วยงาน และสถาบันที่สังกัด
- สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ หรือนักวิจัย
- วัตถุประสงค์ในการใช้และความต้องการการสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอม ในด้านวิธีการสอน เรื่องที่ต้องการให้สอน และปัญหาที่ประสบ

3. ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับหัวหน้าห้องสมุด และผู้ใช้บริการฐานข้อมูลซีดีรอม ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประเภทละ 5 คน รวมเป็น 10 คน
4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม เพื่อเตรียมฉบับสมบูรณ์
5. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามให้แก่หัวหน้าห้องสมุดวิทยาศาสตร์ สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานครด้วยตนเอง ส่วนภูมิภาคส่งทางไปรษณีย์ พร้อมทั้งขอความอนุเคราะห์ในการตอบและแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้ใช้บริการฐานข้อมูลซีดีรอม ในภาคต้น ปีการศึกษา 2540 (เดือนมิถุนายน - กันยายน 2540) และเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนจากหัวหน้าห้องสมุดและผู้ใช้ บริการ ด้วยตนเองและทางไปรษณีย์
6. วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ SPSS-PC (Statistical Packages for the Social Sciences for Personal Computer) ด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าไคสแควร์
7. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย
8. รายงานผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยของรัฐในการจัดการสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดอื่นๆ ในการจัดการสอนการใช้ฐานข้อมูลซีดีรอมด้วย